

Date noi privind amploarea dezertărilor din Armata Roșie (Sovietică) – expresie a rezistenței antisovietice a populației RSS Moldovenești în anii 1944-1954

New data on the practice of desertions from the Red (Soviet) Army as an expression of the anti-Soviet resistance of the Moldavian SSR population in the years 1944-1954

Conf.univ.Dr.habil. Anatolie LEȘCU*

*Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, Chișinău, Republica Moldova
e-mail: lescuanatol@yahoo.com

Abstract

Istoria părții de est a ceea ce a fost pe timpuri Țara Moldovei sau a arealului estic al spațiului românesc, situat în interfluviul pruto-nistrean, teritoriu, care, ulterior, a primit denumirea de Basarabia, este una tragică și zbuciumată. Numai în ultimii 200 de ani acest teritoriu a trecut prin trei ocupații și anexări, toate săvârșite de statul rus, în diferite forme ale existenței sale – 1812, 1940, 1944. Sovietizarea Moldovei după a doua ocupație a Basarabiei, din vara anului 1944, a decurs cu mari greutăți, populația din artificial creată RSS Moldovenească opunându-se prin diferite metode autorităților sovietice. Printre diversele forme de rezistență, se regăsea și dezertarea din rândurile Armatei Sovietice. În condițiile sovietizării forțate a RSSM, în perioada anilor 1944-1953, această practică a căpătat unele trăsături cu un pronunțat caracter antisovietic, făcând parte din arsenalul luptei populației împotriva ocupanților.

The history of the eastern part of what used to be Moldova, or the eastern area of Romanian territory located in the Pruto-Nistrean interfluve, which later became known as Bessarabia, is a tragic and turbulent one. In the last 200 years alone, this territory has undergone three occupations and annexations, all carried out by the Russian state in different forms: 1812, 1940, and 1944. The Sovietization of Moldova after the subsequent occupation of Bessarabia in the summer of 1944 proceeded with great difficulties, as the artificially created population of the Moldavian SSR resisted Soviet authorities in various ways. One of the forms of resistance was desertion from the Soviet Army. Desertion, a phenomenon characteristic of all armies worldwide, is a criminal offence that involves evading military service through various methods, such as fleeing from a unit or avoiding enlistment altogether. Under the conditions of forced Sovietization in the SSR between 1944 and 1953, this practice took on distinctly anti-Soviet characteristics, becoming a part of the population's struggle against the occupiers.

Cuvinte-cheie:

URSS; RSS Moldovenească; Armata Roșie (Sovietică); mobilizare; populație; dezertare; servicii de securitate; soldat; ofițer; crimă; fugă de sub escortă; arest.

Keywords:

USSR; Moldavian SSR; Red Army (Soviet); mobilization; population; desertion; security services; soldier; officer; murder; escape; arrest.

Info articol

Primit: 26 iunie 2024; Evaluat: 25 august 2024; Acceptat: 6 noiembrie 2024; Disponibil online: 17 ianuarie 2025

Citare: Leșcu, A. 2024. „Date noi privind amploarea dezertărilor din Armata Roșie (Sovietică) – expresie a rezistenței antisovietice a populației RSS Moldovenești în anii 1944 - 1954”. *Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, 13(4): 30-37. <https://doi.org/10.53477/2065-8281-24-37>

© Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”

Articol cu acces deschis distribuit în conformitate cu termenii și condițiile licenței Creative Commons Attribution (CC BY-NC-SA)

Odată cu înaintarea trupelor Armatei Roșii (din **februarie** 1946 – Armata Sovietică) pe teritoriul Basarabiei, ca urmare a operației Uman-Botoșani, iar ulterior, Iași-Chișinău, autoritățile sovietice intensifică procesul sovietizării și comunizării RSSM, proces început încă din iunie 1940, manifestat prin colectivizarea forțată, foametea **provocată**, deportări în masă **ale elitei autohtone**. **Din primele zile ale ocupației**, populația românească locală, dar și cea alolingvă, s-a arătat reticentă față de noii stăpâni, manifestându-și nesupunerea prin diferite forme de **rezistență**. Printre multiple forme de rezistență antisovietică din această perioadă, **se observă și numărul mare de** dezertări ale tinerilor încorporați în Armata Sovietică din unitățile militare sau **neprezentarea la încorporare** în armată. Dosarele organelor de partid și ale celor sovietice, cât și ale comisariatelor militare din RSSM din perioada 1944 - 1955, păstrate în depozitele Arhivei Naționale a Republicii Moldova și Arhivei Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova, aruncă o lumină nouă asupra acestui aspect din istoria rezistenței instaurării regimului comunist din perioada respectivă. Noțiunii generale de dezertare, autoritățile militare sovietice îi atribuiau mai multe înțelesuri, printre care se regăseau: dezertarea propriu-zisă din unitatea militară, **neprezentarea la încorporare în armată** și la citațiile comisariatului militar, fuga din transport pe timpul deplasării către locul **prestării** serviciului militar până la depunerea jurământului, **nerevenirea** la unitatea militară din concediu sau tratament medical și altele. Sub incidența dezertării, intrau și tinerii premilitari, recrutați în mod obligatoriu pentru studii la școli profesional-tehnice (FZU – **transliterarea din limba rusă a termenilor respectivi**) de pe teritoriul URSS.

Mobilizarea masivă a populației din RSSM a început odată cu înaintarea trupelor sovietice pe teritoriul țării. RSSM era privită de comandamentul militar sovietic ca o importantă **resursă** demografică de suplinire a pierderilor Armatei Roșii, suferite în timpul campaniei din anul 1944 de pe toate teatrele de operații. Numai în perioada martie - 25 decembrie 1944 au fost mobilizați în armată sute de mii de oameni, după cum urmează:

- în unitățile Regiunii militare Odessa – 115.504 de oameni;
- în unitățile Fronturilor 1 și 2 Ucrainean – 123.776 de oameni;
- mobilizați **premilitari** – 2.658 de oameni;
- mobilizați în calitate de rezervă a Regiunii militare Odessa – 21.343 de oameni;
- în TOTAL – 263.281 de oameni.

Totodată, în economie au fost mobilizați 23.334 de oameni (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 438, f. 4). Dar începând mobilizarea în masă a populației, autoritățile sovietice și militare s-au ciocnit cu un fenomen nou pentru ei, cel a dezertărilor în masă a populației mobilizate din unitățile militare sau **neprezentarea** la mobilizare. Din start acest fenomen a **vădit** un pronunțat caracter antisovietic. Astfel, în iunie 1944, numai din Regimentul 52 pușcași de rezervă, cu dispunerea permanentă în orașul Moghilău (Mohîliv-Podilskii) din stânga Nistrului, au dezertat peste 300 de ostași nou mobilizați din județul Soroca, toți moldoveni, în frunte cu Gumenâi Venedict (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 431, f. 21). În iunie 1944,

în pădurea de la Otaci acționa un grup de dezertori din Armata Roșie, compus din **șapte** persoane, în frunte cu Ruga Ion, originar din comuna Rudi, înarmați cu **două** puști și un pistol automat, iar în pădurea de la Țeplenești, județul Bălți, un alt grup, în frunte cu Chicu Grigorie, originar din satul respectiv (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 431, f. 22). Cel mai periculos pentru autorități era totuși un grup înarmat de dezertori, compus din șapte persoane, care activa în comuna Șeptelici și care își avea ca scop lupta armată împotriva puterii sovietice (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 431, f. 24).

Amploarea fenomenului **a fost** atât de mare, **încât a alarmat autoritățile militare**, care, în nota informativă, adresată, la 25 iulie 1944, pe numele lui Nikita Salogor, Prim-secretarului Partidului Comunist din RSS Moldovenească, comunica că „în rândurile moldovenilor mobilizați în Armata Roșie se manifestă tendința de a dezerta din unitățile armatei agravată de spiritul antisovietic.” (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 45, f. 48). Astfel, numai din Divizia 35 de Instrucție a **Pușcașilor**, în iulie 1944, au dezertat 32 de cursanți, toți moldoveni, din raioanele recent „eliberate” de Armata Roșie. Simptomatic **este faptul** că organizatorii fugărilor, printre care se evidențiază N. Spinei, condamnat, ulterior, de justiția sovietică la moarte, au făcut parte în trecut din armata română (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 45, f. 48 verso). Alarmați de creșterea fenomenului și pentru a curma tendința tot mai mare a moldovenilor de a fugi din rândurile Armatei Roșii, în cadrul organelor centrale de partid și a celor sovietice a fost creată o comisie specială, însărcinată cu elaborarea măsurilor concrete de luptă împotriva dezertărilor, compusă din nouă persoane, după cum urmează:

1. tovarășul Proletarschi, șef secția militară a comitetului județean de partid Bender (Tighina);
2. căpitanul Mulița, adjunct șef secția 1, Comisariatul Militar RSSM;
3. locotenent-major Ivliev, adjunct șef secție 1, lupta contra banditismului, Comisariatul Poporului de Interne (NKVD) RSSM;
4. căpitan Cuceruc, adjunct șef secție 1, lupta contra banditismului, Comisariatul Poporului de Interne (NKVD) RSSM;
5. tovarășul Haidalov, șef secția militară a comitetului raional de partid Chișinău;
6. locotenent-major Corniuhin, adjunct șef secție 2, Comisariatul raional Strășeni;
7. tovarășul Minin, instructor în cadrul Departamentului militar CC PC(b) Moldova;
8. căpitan Gologalov, secretarul organizației de partid a Comisariatului Militar RSSM;
9. căpitan Kocetkov, șef secția 2, lupta contra banditismului, Comisariatul Poporului de Interne (NKVD) al RSSM (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 431, f. 16).

În pofida „entuziasmului” bolșevic și eforturilor depuse, lucrările comisiei s-au arătat a fi ineficiente, **activitatea ei soldându-se** cu un eșec total. Din lună în lună,

numărul fugarilor creștea, **încurajați** și de rudele rămase acasă, care, în scrisori trimise **celor luați** în armată, **ii** îndemnau să fugă. În cunoștință de cauză privind cenzurarea scrisorilor trimise, chiar și scrise în limba română, mulți foloseau cuvinte cifrate sau fraze și cuvinte scrise în limba țigănească (**rromani**), de neînțeles pentru ruși (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 45, f. 1). Mult mai grav era faptul că dezertorii și cei care **nu se prezentau** la mobilizare se adunau în grupuri și începeau a duce o luptă armată împotriva puterii sovietice. Astfel, în comuna Comratul Nou, la 5 ianuarie 1945, **doi bărbați pe nume Slavovici – tată și fiu – l-au ucis pe** funcționarul F. Gherasimov, responsabil cu rechizițiile agricole, care intimidă populația **amenințând-o** cu mobilizări în masă în armată. Același soartă a avut și succesorul său, abia intrat în funcție, ucis la 11 ianuarie 1945. În aceeași zi a fost ucis și secretarul sovietului sătesc din Chirsova, V. Tafratov.

Tot în Bugeac activa și un grup de persoane **care refuzau să se prezinte la** serviciul militar, punând la cale asasinarea președinților sovietelor sătești din Taraclia și Căinari (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 89, f. 12). În pădurea de lângă localitatea Olănești, se ascundea de mobilizare un grup, compus din 85 de persoane. Numai în primele două luni ale anului 1945, în județul Bender (Tighina) au fost reținuți 3.226 de dezertori și persoane care **nu se prezentau** la serviciul **militar** în Armata Roșie și 980 de dezertori **din rândul celor** mobilizați la munci în cadrul complexului industrial URSS, fapt ce nu putea să nu periclitizeze planurile anunțate privind mobilizarea la război a populației republicii (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 89, f. 13).

Documentele analizate demonstrează un fapt surprinzător pentru situația **de atunci** din Republica Moldova, dar explicabil din punct de vedere istoric, anume ostilitatea populației Bugeacului, majoritar găgăuză și bulgară, față de puterea sovietică și Armata Roșie, și simpatiile sincere **pentru** România. **Astfel**, în martie 1945, cetățeană Baradja Maria, **de naționalitate** bulgară, din comuna Taraclia, îndemna localnicii la puțină răbdare, deoarece „în primăvara 1945, în Basarabia vor veni eliberatorii noștri – români”, iar locuitorul localității Cazaclia, Stefoglo Mihail, găgăuz de naționalitate, îndemna populația să nu cedeze pământurile **ei** colhozurilor, deoarece „în curând, în Basarabia vor veni românii și trebuie ajutați ai noștri [...] trebuie să ne ascundem de mobilizare și să întâmpinăm armata română”. De aceeași părere era și locuitorul comunei Tătar Copceac, Anghelcev Tudor, găgăuz de naționalitate, care declara sus și tare că „este necesar cu orice preț să nu nimerim în Armata Roșie [...] deoarece **Basarabia a fost și va fi românească**”. Merită tot respectul generației actuale președinte sovietului sătesc din Cazaclia, Dobrova Xenia, care, în pofida funcției ocupate, nu numai că susținea deschis în fața consătenilor că „viața în URSS este nocivă pentru țărani, iar comuniștii sunt impostori, pe când românii în perioada interbelică se **arătau** cu respect față de găgăuzi și nu aveau loc represalii politice”, dar **ii și avertiza** pe bărbați asupra datei mobilizării ca ei să aibă timp să se ascundă în păduri (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 89, f. 20).

În pofida măsurilor întreprinse, situația se agrava cu fiecare zi. Amploarea fenomenului poate fi demonstrată prin numărul dezertorilor și al celor care **nu se**

prezentau la încorporare, reținuți în perioada aprilie 1944 - aprilie 1945, fără a ține cont de cei care nu au fost prinși, date prezentate în tabelul următor:

TABEL NR. 1

Numărul dezertorilor și neprezenților, reținuți în aprilie 1944-aprilie 1945
 (AOSPRM, Fond 51, inventar 3, dosar 89, f. 19)

Județ	Numărul neprezenților reținuți	Numărul dezertorilor reținuți
Chișinău	1 113	1 480
Soroca	1 894	4 091
Bălți	2 082	3 478
Orhei	1 614	1 312
Bender (Tighina)	3 114	2 013
Cahul	2 315	1 905
Stânga Nistrului	810	901
TOTAL	12 942	15 180

Procesul a continuat cu **aceeași** amploare și în anii următori. În anii 1947-1948 erau înregistrate 162 de persoane dezertate din armată (AOSPRM, Fond 51, inventar 7, dosar 60, f. 113). Pe întreg anul 1948 și **în primele** patru luni ale anului 1949, în RSSM au fost înregistrate 240 de cazuri de **neprezentare la încorporare în** Armata Sovietică, 208 cazuri de dezertare, iar 30 de persoane nu s-au prezentat la **centrele** de mobilizare (AOSPRM, Fond 51, inventar 8, dosar 76, f. 71). Procesarea tuturor documentelor existente ne permite să constatăm că, în perioada anilor 1946-1954, au fost raportate 228 de cazuri de dezertare din rândurile Armatei Sovietice. Fapt, că, printre dezertori, au fost numai **trei** ruși, un evreu și un buriat¹, restul fiind moldoveni, inclusiv patru moldoveni din **raionul** Chilia (RSS Ucraineană), denotă încă o dată că fenomenul dezertării avea un pronunțat caracter național de rezistență antisovietică. Situația poate fi prezentată în tabelul următor:

TABEL NR. 2

Numărul dezertorilor din Armata Sovietică (pe ani)

Raion	Anul					
	1948-1949	1950	1951	1952	1953	1954
Bravicea						
Călărași				6	2	
Lipcani						1
Edineț					3	
Drochia		1		3		
Strășeni						
Otaci						
Ocnîța					4	
Soroca						
Zgurița						
Olănești						
Vulcănești						
Chipirceni						
Total - 84	228	1		9	9	1

¹ Buriatii sunt un grup etnic mongol, originar din sud-estul Siberiei care vorbesc o limbă proprie.

Analiza tabelului demonstrează că numărul maxim de cazuri **de dezertare se înregistrează în** anii 1948-1949, cei mai grei ani din istoria contemporană a Moldovei, când a avut loc procesul de colectivizare forțată, soldat cu foamete provocată și deportări în masă ale populației republicii, ceea ce este un argument în plus că dezertările din Armata Sovietică, în condițiile concrete ale RSSM din acești ani, au devenit o formă de manifestare antisovietică. Raioanele cele mai afectate de acest fenomen erau Soroca, inclusiv raionul Zgurița, care făceau parte din județul Soroca și din raionul Bravicea.

Majoritatea dezertorilor erau prinși de organele de miliție sau de autoritățile militare și **readuși** în unitățile lor, cum ar fi cazul ostașilor Jardan Diomid, Moroșan Ștefan și Brașovean Nicolae, care, la 11 iunie 1950, fugiseră din unitatea militară nr. 53609, dar au fost prinși la 15 iunie 1950 în localitatea Kamișovka, regiunea Vladimir (ANMR, Fond 2862, inventar 3, dosar 5, f. 2). Un caz asemănător a avut loc la 30 ianuarie 1952, când Călin Ștefan, originar din **satul** Buda, **raionul** Călărași, ostaș în unitatea militară nr. 02151, aflată în localitatea Pereiaslavovka, regiunea Kaliningrad, profitând de lipsa electricității, la ora 22.00, a fugit din unitate, sub pretextul deplasării sale la **toaletă**. După o lună de căutări fără succes, s-a întors de bunăvoie, în februarie 1952, la unitate, negăsind posibilitatea de a părăsi regiunea (ANRM, Fond 2859, inventar 3, dosar 4, f. 8). O singură zi a durat dispariția soldatului Grec Dumitru, care a părăsit unitatea militară nr. 86716 la data de 06.01.1954, fiind prins și adus la unitate la data de 07.01.1954 (ANRM, Fond 2859, inventar 3, dosar 10, f. 1).

Erau și cazuri când căutările durau mai mult timp, fugarii reușind să se ascundă de autoritățile sovietice, parcurgând mii de kilometri, ca să ajungă cu bine acasă. Astfel, în noaptea de 11 spre 12 decembrie 1947, din Batalionul 492 Independent de Construcții, dispus în Novo-Fominsk, au dezertat soldații Popescu Vasile și Coptari Timofei, iar în noaptea următoare, tot din aceeași unitate, soldații Negruță Ion, Gorman P. și Gulea I, toți originari din raionul Zgurița, care au ajuns în **localitățile lor de domiciliu** (ANRM, Fond 2875, inventar 3c, dosar 1, f. 7-8). Prinderea lor era îngreunată din cauză că fugarii, ajungând în țară, cunoșteau **prea bine** toate locurile unde se puteau ascunde, din cauză că **autoritățile locale de miliție și cele militare nu dispuneau de informații referitoare la acești tineri**, în cea mai mare parte veniți din interiorul URSS. Nu a fost încununată de succes nici căutarea, din vara anului 1948, a dezertorilor Guțu Vasile și Ceban Gheorghe, care au evitat toate raziile și ambuscadele, organizate de organele militare, în colaborare cu miliția locală, ei reușind să se ascundă în pădure și în lanurile de porumb (ANRM, Fond 2875, inventar 3c, dosar 3, f. 25). Norocos s-a dovedit a fi fost și soldatul companiei 7 pază a Grupului Operativ Sud (România), Șandra Vasile, originar din comuna Ciuciuleni, raionul Strășeni, care a dezertat din unitate în decembrie 1946, **a fost căutat până în octombrie 1949 și nu a fost găsit** (ANRM, Fond 2873, inventar 4, dosar 8, f. 5). Putem doar să presupunem că el a rămas în România, fiind ascuns de populația locală.

Printre cazurile de dezertare, erau și **unele** absolut excepționale. Dacă succesul evadării lui V. Șandra din unitatea militară poate fi explicat **prin** eventualul ajutor

acordat acestui moldovean de către populația românească, unde el își putea ascunde cetățenia sovietică, atunci **dezertarea soldatului** Cozubenco Ion pare parcă desprinsă dintr-un roman de ficțiune. La 27 martie 1950, **soldatul din** Batalionul 459 Independent de asigurare tehnică de aerodrom, din cadrul Grupului militar sovietic de ocupație din Germania, Ion Cozubenco, originar din localitatea Palanca, raionul Călărași, profitând de faptul că, în perioada respectivă, zona de ocupație sovietică din Germania nu era încă total separată de zonele occidentale de ocupație, a părăsit unitatea și a fugit în zona americană de ocupație, devenind de neatins de justiția sovietică ([ANRM, Fond 2859, inventar 3, dosar 4, f. 14](#)).

Caracterul antisovietic al fenomenului dezertării poate fi lesne demonstrat prin existența unor grupe înarmate, formate din dezertori care activau pe teritoriul RSSM. Reprezentativ din acest punct de vedere este cazul lui Ștefan Ion Batrîncea, care, fiind încorporat în Armata Sovietică de către Comisariatul militar Călărași, la 11 decembrie 1950 fuge **de la** punctul de adunare a recruților și înființează un grup armat care, pe parcursul a doi ani, **a terorizat** autoritățile sovietice locale. Numai după prinderea sa de către trupele speciale ale securității, el **a fost** arestat și deferit justiției la 14 iulie 1952 ([ANRM, Fond 2859, inventar 3, dosar 4, f. 4](#)). Un grup de dezertori, compus din șase persoane, activa în vara anului 1948 și în localitatea Sudarca, raionul Otaci ([ANRM, Fond 2891, inventar 2, dosar 2, f. 70](#)). Un grup **terorist** antisovietic s-a format în vara anului 1949 și în satul Recea, raionul Strășeni, și **a activat** în raza raionului respectiv. În 1949, acest grup l-a ucis pe președintele sovietului sătesc din comuna Pânășeni, iar în 1950 l-a rănit grav pe secretarul organizației UTCL (Komsomol) din localitatea Zubrești. În vara anului 1950, membrii grupului au fost arestați de organele de securitate ([ANRM, Fond 2879, inventar 3, dosar 4, f. 4](#)).

În concluzie, putem afirma că, în perioada 1944-1954, dezertările din rândul populației din RSS Moldovenească **erau numeroase și aveau un caracter** vădit antisovietic, devenind o formă a luptei moldovenilor împotriva ocupației sovietice. Cu timpul, din cauza represaliilor, dar și „îmblânzirii” regimului sovietic în perioada „dezghețului” hrușciovist, acest fenomen a dispărut ca manifestare **cu caracter** antisovietic.

Referințe

Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANMR). Fond 2862, inventar 3, dosar 5.

___ . Fond 2859, inventar 3, dosar 4.

___ . Fond 2859, inventar 3, dosar 10.

___ . Fond 2873, inventar 4, dosar 8.

___ . Fond 2875, inventar 3c, dosar 1.

___ . Fond 2875, inventar 3c, dosar 3.

___ . Fond 2891, inventar 2, dosar 2.

___ . Fond 2879, inventar 3, dosar 4.

Arhiva Organizațiilor Social-politice a Republicii Moldova (AOSPRM). Fond 51, inventar 3, dosar 45.

___ . Fond 51, inventar 3, dosar 89.

___ . Fond 51, inventar 3, dosar 431.

___ . Fond 51, inventar 3, dosar 438.

___ . Fond 51, inventar 7, dosar 60.

___ . Fond 51, inventar 8, dosar 76.